

Magyar évezredek – magyar küldetés*

Amikor a Nagyszombati Egyetem ósdi és megújult falai lehetőséget adtak arra, hogy az ifjúság körében terjesszem a tudást, többek között az a gondolat is vezérelt, hogy az egyetemen működött nagy elődeim nyomdokaiba lépjek. Még annak ellenére is, hogy a mai Felvidéken működő Nagyszombati Egyetem előjárói nem tudják vagy nem akarják az egyetem alapítójának nevét helyesen leírni¹, mégis büszkén hivatkoznak rá, és ezen az egyetemen tanulni és tanítani mindig is egyfajta kiváltság és kitüntetés. Talán ezért vált szokásommá, hogy előadásaimat többnyire bibliai idézettel kezdtem.

A legkedvesebb és a leggyakrabban használt idézet Szent János evangéliumának első mondata: „*Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λογος...*” Bár a történelem során az idézetet magyarra is többféleképp fordították², de csak egy fordítás adta vissza legszebben és leghitelesebben annak az eredeti tartalmát: „Kezdetben vala az ige...” Ugyanis a görög logosz ebben az értelemben nem csak egy egyszerű szó, mint más nyelvekben. Szavakkal lehet az embereket félrevezetni, manipulálni, tévútra terelni, sőt akár nyíltan hazudni is. Ugyanakkor vannak olyan szavak is, amelyeknek valós a tartalma, az igazságot hirdetik. A népies magyar nyelvben az **igének** mint fogalomnak **igaz** (valós) jelentése is megtalálható! Gyerekkoromban, amikor valami csintalanságot követtem el, és el akartam fedni szüleim előtt, édesapám zoboralji szóhasználattal figyelmeztetett: „*Az igazsághoz igenyese út vezet!*” Ebben az **igenyese** egyenességben benne van az ige, az igazság. Bár az igazság egy és oszthatatlan, mégiscsak erkölcsi-etikai kategóriáról van szó. Másként ítéli meg az igazságot az, aki uralkodik fölöttünk, mint az, aki fölött uralkodnak.

Ezeket a gondolatokat azért véltem szükségesnek bevezetőként kiemelni, mert minden tudománynak az egyik alappillére a tárgy helyes meghatározása, más szóval helyes definíciók használata. Sajnos, az utóbbi időben sok olyan dolgot cserél gazdát a közösségi hálókön keresztül, amely nemhogy nem használja tárgya helyes meghatározóját, de sok esetben eltekint attól, hogy egyáltalán megfogalmazzon kiindulóként (vagy végkövetkeztetésként) valamiféle definíciót. Az ilyen eszmefuttatások nagyon gyakran tömegesen manipulálnak és tévesztenek meg egész társadalmi csoportokat.

Nemzet – közösség – nemzettudat

Tárgyunkkal kapcsolatban fontos elsősorban meghatározni a nemzet fogalmát. A XX. század '90-es éveit követően, amikor a hosszú kényszerszünet után tömegével jelentek meg nemzetpolitikai írások, találkoztam két kirívó esettel. Az egyik egy vaskos kiadvány, amely a magyarországi közigazgatási dolgozóknak kívánt nemzetpolitikai alapismereteket nyújtani.³ Többször figyelmesen végiglapoztam, de sehol nem találtam meg benne a nemzet fogalmi meghatározását. Még az első fejezetben – amelynek címe: *Nemzet, állam, kisebbség* – sem találtam ennek a három fogalomnak a definícióját. Pedig ha alapismeretekről van szó, akkor ezek a meghatározások nem hiányozhatnak. A másik egy valószínűleg angolról lefordított tanulmány volt, amely a nemzetet így definiálta: „*A nemzet az emberek egy olyan csoportja, amelyet a származás »közös tévedése« és a szomszédok iránt*

* A szerző új adatokkal kibővített előadása, amelynek eredetije elhangzott a Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Magyarságunk forrása régen és ma címmel megrendezett konferencián Budapesten (2022. augusztus 13–14.).

¹ Pázmány nevét szlovák átírással így írják: Pázmaň.

² „Kezdetben vala a szó”; „Kezdetben vala a beszéd”; „Bölcsőben vala a bölcsesség”; „Forrásban vala a szó...”

³ Kántor Zoltán (szerk.): Nemzetpolitikai alapismeretek (Közszolgálati tisztviselők számára). Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2013, 219 oldal

érett »közös megvetés« fűz össze.” Igen, a szélsőséges, liberális irányzat számára ez a nemzet! Ha nem is pontosan így, de ezek a szavak tükröződnek az egyik elismert és sokat idézett tudósunk nemzetelméleti munkásságából is. Például *A magyar nemzet megszületése* című, igényesen tűnő történeti munka, egy olyan szerzőtől, aki csaknem egy egész történészgenerációt nevelt ki, a nemzetet (köztük a magyart is) négy ismérv szerint határozza meg: 1. idegengyűlölet (xenofóbia), 2. a közös múlt, 3. állami keret, 4. a haza fogalma.⁴

Tehát szerinte az első és legfontosabb ismérv a nemzet megszületésénél az idegengyűlölet.⁵ Igaz ugyan, hogy a nemzetet mint bonyolult társadalmi alakulatot többféleképpen lehet definiálni, és a történelmi fejlődés bizonyos szakaszai során a nemzet mást-mást jelentett. A nemzet fogalma nálunk, magyaroknál is fokozatosan, a szerves fejlődés eredményeképpen jött létre. Kezdetben mint nemesi nemzet, majd a későbbiekben már inkább a nép-nemzeti értelemben, belefoglalva az ország egész lakosságát. De visszatérve az említett szerző meghatározására, mindenképpen fel kell tenni a kérdést, hogy miért kell egy hazánkfiának negatív ismérvvel kezdeni, kiváltképp akkor, amikor a magyar nemzetről van szó.

A modern szakirodalom az európai hagyományban két alapfelfogást különböztet meg a nemzet újkori értelmezésében. Mind a kettő a nemzeti újjászületési folyamatokban lépett előtérbe. Az angolszász politikai irodalomban és a gyakorlatban a nemzet állampolitikai értelmezése volt és van máig is elterjedve.⁶ A francia és angol területeken, ahol a különböző etnikumok (bretonok vagy walesiek) mindig is a francia vagy brit nemzet részeként voltak elkönyvelve, nem volt szükséges külön foglalkozni az etnikai hovatartozásukkal. A másik felfogás a német területeken terjedt el, és a nemzetet nyelvi-kulturális közösségként értelmezte.⁷

Az említett két, szofisztikusan egymást kizáró elgondoláshoz szükséges hozzáfűzni, hogy

azok elemei bizony már benne foglaltatnak a magyar őstörténet két alapvető forrásában: Anonymusnál egy határozott államnemzeti elgondolás körvonalai látszanak kibontakozni – a Gesta Hungarorumban a történeti hagyomány és az állami keret szolgálta a nemzeti együvé tartozás kifejezésre juttatását, míg Kézainál az etnikai (vérségi) és nyelvi eredet kerül előtérbe (a tiszta Magyarországnak 108 nemzetsége van, és nem több – többiek jövevények). Azonban a két eltérő felfogás sem a múltban, sem a későbbiekben nem fordult egymással szembe élesen, nem zárta ki egymást. Szigorú szembeállításuk hamis és félrevezető lenne, mert valamely ország nemzeti kultúrájának az érvényesülése, „kulturális nacionalizmusa” szükségszerűen felhasználja az államot és annak politikáját, ugyanúgy, mint a nemzetpolitika, a „politikai nacionalizmus” szükségszerűen a kulturális identitásra támaszkodik.

A legáltalánosabb modern nemzetfogalmi meghatározás az, amikor a nemzetet **politikailag gondolkodó és cselekvő kulturális közösségként** fogjuk fel. Ez a meghatározás minden nemzetre vonatkozik, legyen az politikai vagy nyelvi-kulturális megközelítés, mi több visszavetíthetjük a régebbi történelmi korokra, amikor még a nemzet fogalmilag és a gyakorlatban is elkülönült a néptől. Már az első olvasatra szemünkbe tűnik a meghatározás három tartalmi eleme: a politika, a kultúra és a közösség.

Kezdjük a harmadikkal. Mellőzve a bonyolult (ál)tudományos megközelítéseket, abból indulunk ki, hogy minden közösség spontánul keletkezik, az emberek nagyobb egységbe való társulásának eredményeként. Tehát szerves, organikus jellege van. Ez még akkor is érvényes, ha szervezett, „organizált” intézményi kezdeményezés jóvoltából jelenik meg (pl. a kisebb közösségeknél az iskola vagy a katonaság). Ezzel kapcsolatban szükséges hangsúlyozni, hogy nem minden társadalmi csoportnak van közösségi jellege. A közösség minden esetben értéktartalommal bíró fogalom. A közösség belső viszonyait azok a tár-

⁴ Kristó Gyula: *A magyar nemzet megszületése*. Budapest, Kossuth Kiadó, 1998, 211 oldal

⁵ Uo. 137. old.

⁶ Ennek eredete térségünkben már az olasz származású, a prágai egyetemen németül tanító Bernard Bolzano (1781–1848) filozófiai elképzeléseiben megtalálható, aki a nemzetet politikai egységként kezelte.

⁷ Ez a koncepció Johann Gottfried Herder (1744–1803) filozófiai nézeteire volt alapozva, aki hangsúlyozta, hogy az embert emberivé elsősorban a nyelv, a hagyományok, a népi alkotások teszik, amelyek összekötik az egyes nemzedékeket, és fejlődésük bizonyos fokán nemzeti egységet alkotnak.

sadalmi (politikai, gazdasági, kulturális stb.) értékek szabályozzák és közvetítik, amelyek az egyes közösségekbe társuló személyeknek a tágabb társadalomhoz fűződő kapcsolatait jellemzik. Az emberi közösségek így nemcsak az egyének összességei, hanem rendszerint szerves rendszert alkotó csoportosulások, amelyek különleges vonásokkal vannak felruházva. Olyan jellegű együvé tartozással van dolgunk, amelyben érvényesül a **közös cél**, a **közös érdek** és a **hasonló értékrend**. Karácsony Sándor a közösségi életet szemléletesen a vásár példáján magyarázza, ahová sokan eljárnak: „[...] a maguk hasznáért és egyúttal mégis egymás kedvéért mennek a vásárra az eladók is, meg a vevők is. [...] Kettőn áll a vásár. De nemcsak a vásár, hanem nagyon sok minden az ember életében.”⁸ Tehát beszélhetünk az emberi közösségek egy bizonyos fokú egységesüléséről, amelyet egyben tudatosítanak is.⁹ A közösség ún. mi-tudata így a további vonása ennek a csoportosulásnak. Ilyen közösség a nemzet is, bár a nemzet esetében inkább ún. eszmei közösségről van szó, de a mi-tudatnak itt is nagy szerepe van, amely a **nemzettudat** fogalomban jelenik meg. Egy nemzet tagjai, közösségei akkor hordozói az azonosságtudatnak, ha képesek megkülönböztetni önmagukat más nemzet tagjaitól, ha képesek saját közösségük jellegzetes vonásait szavakkal, viselkedésmóddal úgy kifejezni, hogy újra meg újra bizonyítsák, hogy nemzetüknek van létjogosultsága, és nekik van okuk e nemzethez tartozni. Ez azt is jelenti, hogy a nemzetet nem lehet szabályokkal, rendeletekkel, (nyelv)törvényekkel megteremteni, mint ahogy szellemét, tudatát sem lehet ilyen módon megváltoztatni. Nem lehet egy nemzetet megsemmisíteni mindaddig, amíg tagjaiban él a nemzettudat. Másfelől, csak a nemzettudatot birtokló közösségekben születhetnek nemzetépítő alkotások.

Minden közösségben, amely nemzetként definiálja önmagát, benne foglaltatik a **politikum** mint annak szerves része. Ez pedig nem más,

mint a nemzeti sors intézésének módja és eszköze. A politika a modern korban főleg a nemzetállam feladatkörében nyilvánul meg, amely erősebb szervezettségre van alapozva, mint az állam minden előbbi formája. De mégis a **kultúra** az, amelynek talán a legjelentősebb szerepe van a nemzeti fejlődésben. A nemzetnek mint kulturális közösségnek több megnyilvánulása van. A nyelvi fejleményeken, a beszédben, a dalban és írásban közölt szellemi tartalmakon kívül főleg a kultúra olyan megnyilvánulásaiban, mint pl. az öltözet, szokások, hagyományok, amelyek elkísérik az embereket a születésüktől a halálukig. De közelebről tekintve ilyenek a kultúrába beépült nemzeti színek, a nemzeti vallás sajátos jegyei, a nemzet szimbólumai. Ezek a jegyek és szimbólumok a nemzet kultúrájához való tartozás igen fontos kellékei, amelyekkel kifejeződik az egyének a közösséghez való tartozása. Ezek teremtik meg a lehetőségét annak, hogy az etnikum vagy a nemzet kijelölhesse határait az elfogadottaknak és kívülállóknak, vagyis befogadjon (esetleg kirekesszen) valakit. A nemzeti kultúra jegyei és szimbólumai nagyon erős érzelmi töltetet hordoznak, és az utóbbi két évszázadban kialakult és bizonyos körökben elterjedt gyalázásuk vagy adminisztratív felszámolásuk félelmet és dühöt válthat ki a nemzet tagjaiban.

Térjünk ki röviden egy további fogalomra, amelynek tartalma a legnagyobb mértékben járul hozzá a nemzetépítő alkotásokhoz. Ez pedig a már említett nemzettudat. Bár ezt a fogalmat is többen definiálták, számomra a legelfogadhatóbb és a lényegét legjobban kifejező az, amit egy emigrációban élő hazánkfia fogalmazott meg: „A **nemzettudat egy egységes és átfogó, alkotótöltetű nemzeti önismereten alapuló közösségtudat. Az együvé tartozás tudata, amelynek jegyében vállaljuk a közös sorsot, és amelyet birtokolva egy nép képes megoldani nemzeti sorskérdéseit.**”¹⁰ A megfogalmazás olyannyira megfelel a tudományos igényeknek, hogy a tudomány rangos kiadványaiban is helyet kapott.¹¹ A definíció

⁸ Karácsony Sándor: Magyar nyelvtan társas-lélektani alapon. Budapest, Exodus Kiadás, 1938, 1–2. old.

⁹ A jelenlegi politika-elméleti értekezések bizonyos választóvonalat keresnek az európai demokráciák és kultúrák között a társadalom (Nyugat-Európa) és közösség (Közép- és Kelet-Európa) fogalmi megkülönböztetésében is.

¹⁰ Radics Géza: Eredetünk és őshazánk. Kőrösi Csoma Sándor Cultural Society, 2002, 186. oldal. Később a szerző több kiadványában is közreadta.

¹¹ Чампаи, Отто: Центральная Европа – Карпатский бассейн: развитие этнических общностей: теоретико-методологический аспект : (на примере венгерского этноса) Közép-Európa = Kárpát-medence). Изд-во ИжГТУ. Izsevszk, 2012, 108. old.

megfogalmazója egyben kiemeli, hogy a kulcsszó nem is annyira a nemzettudat, mint inkább a nemzetismeret. Nemzetismeret nélkül a nemzettudat nem érheti el azt a szintet, amely szükséges nemzetépítő és nemzetfenntartó alkotásokhoz.¹² Ha a nemzettudat tömör meghatározását operacionalizáljuk, tehát olyan konkrét mérési eljárást alkalmazunk, amely során az általánostól az egyedi felé haladunk, más szóval konkrét lépéseket és műveleteket alkalmazunk, amelyek aztán felhasználhatók a nemzettudat (nemzetismeret) mérésére, akkor leegyszerűsítve a következő ismereteket kell kutatnunk és mérnünk: 1. valós ismeretek a nemzet múltjáról (történelemtudat), 2. ismeretek a nemzet jelenéről (ez főleg a politikai tudatban nyilvánul meg, amikor az élet nagy kérdéseiről kell határozni: *politikai rendszerváltozások, parlamenti választások*) és 3. elképzelések a nemzet további sorsáról, jövőjéről, a küldetéséről, amit felvállalt, és teljesíteni akar.

Küldetéstudat – a nemzettudat szerves része

Az előző sorok arra engednek következtetni, hogy a küldetéstudat főleg a jövőnk ismeretéhez, egyfajta jövőképhez kötődik. Térjünk ki röviden, mit értünk a nemzet küldetésén, a küldetéstudaton. A nemzeti azonosságtudat egyik fontos eleme nemcsak az, hogy az adott nemzet (vagy nemzetrészt) tudomásul veszi önmagát mint közösséget, hanem bizonyos szerepeket is lát maga előtt, és meg van győződve arról, hogy az emberiség elvárja ezeknek a teljesítését. Éppen ezeknek a szerepeknek, a nemzet küldetésének a felismerésére, tudatosítására épülnek az azonosságtudat további összetevői is. A nemzet sokszor transzcendens értéként kezeli küldetését, amely ugyan gyakran mitikus gyökerekből táplálkozik, de a modern világban is kell ezzel a sajátossággal számolnunk. A küldetéstudat az egyik fő meghatározója a nemzet cselekvésének, kreativitásának. Amíg ez ki nem kristályosodik, ki nem forr, addig nem beszélhetünk a szó szoros értelmében a nemzeti öntudat

magas fokáról. A magyarság szemszögéből ez egy különálló szociológiai probléma, amelynek a megoldása további elemzéseket igényel. Azonban már itt meg kell állapítanunk, hogy a nemzet küldetésének leglényegesebb kiindulópontja, életadó gyökere a történelmi múlt.

Említettük, hogy a jegyek és szimbólumok a nemzet kultúrájához való tartozás igen fontos kellékei. Az egyik ilyen nemzeti szimbólum az állam (és egyben a nemzet) címerében a Szent Korona mellett megjelenő kettős kereszt. Mivel nagyon régi szimbólum, amely már az ősi képirásokban mint főember, főpap, uralkodó, istenség jelenik meg, próbáljuk meg ennek segítségével közelebb hozni a küldetésünket.

A kettős kereszt, amelyet apostoli keresztnek is nevezünk, nagyon rég kerülhetett címerünkbe. A középkori keresztény ikonográfia a kettős kereszt köré épül. Sokak számára ismert tény, hogy Erdélyben, az énlaki unitárius templom mennyezetén van egy festmény, amelyen rovásírással szöveg látható. Ennek olvasata „Gy az Isten Georgyius Musnai diakon”. Musnai mester kihagyva az „e” betűt, a rovás „gy” – ꝥ betűjével írja az egyet, az egyetlent. Az egyetlen pedig az Isten – Egy az Isten! Ha egybeolvassuk a kettős keresztet és a hármas halmot, akkor egy országot kapunk – az egy Isten országát. Mítosz ez, vagy valóság? Nem tudjuk. De még ha mítosznak is bizonyulna, ne becsljük le. Ugyanis *minden nemzetnek szüksége van mítosznak, mert bizonyos értelemben ez biztosítja a nemzet túlélését*. Ha tönkreteszik a nemzet mitológiáját, ha ez megsemmisül, akkor a nemzet tagjai formátlan tömeggé válnak, melyet aztán alkalmas módon alakíthatnak az ügyes kezű manipulátorok. *A mítosz nélküli nemzetet a szellemileg fogyatékos emberhez hasonlíthatjuk*. E nélkül a nemzet gyökértelenné válik, zavarok keletkeznek értékrendjében, nincs küldetéstudata, vagy elveszíti azt, parttalanul csapong, vagy bárhová csapódhat a végtelen univerzumban – könnyen felszívódhat, eltűnhet a történelem súlyosítójében. Erre már Ipolyi Arnold is ráeszmélt, aminek következtében feladatul tűzte ki a magyarság mitológiájának a leírását.¹³

¹² Erre már akkor rámutattunk, amikor első terjedelmes empirikus kutatásainkat publikáltuk. Lásd bővebben: Csámpai Ottó: Viharvert nemzettudat (Az identitástudat és érzésvilág problémái Zoboralja magyar falvaiban). Pozsony, 1994. Sajnos az akkori eredményekből levezetett következtetések mára nemcsak Nyitra vidékén, de az egész Felvidéken teljesen beigazolódtak.

¹³ Ipolyi Arnold: Magyar mythologia. Pest, Hackenast Gusztáv, 1854

A mítoszok a nemzetek előtörténetéből erednek, akárcsak a mondákra épített történelemből. A mítosz többnyire nagyobb embercsoportoknak az alkotása, egész közösségeké, így voltaképpen anonim, névtelen. A világ- és etnikumszemlélete tudomány és történelem előtti (de velük nem mindig ellentétes), gyakran antropomorfisztikus, erős érzelmi töltettel. Közös és sajátos a társadalomtörténeti értelmezés a világ és az élet nagy kérdéseiről, akárcsak az a bizonyos jelrendszer, amely előírja a nemzet gondolkodás- és cselekvésmódját. Veszélyes lehet akkor, ha a nemzetek hamis mitológia szerint értelmezik történelmüket. Nem minden nemzet ismeri előtörténetét, és dicselkedhet vele, de vannak nemzetek, amelyek gondosan lejegyznek minden fontos és jelentős eseményt, és igyekeznek megőrizni a jövő nemzedékek számára. Nagyon gazdag mitológiai örökségre épülő történelmük van a görögöknek, kínaiaknak, zsidóknak. De nem kell szégyenkeznie a magyarságnak sem, mert ugyanúgy gazdag, részben ismert, részben a mai nemzedékek számára kevésbé ismert előtörténete van.

Szimbólumainkon keresztül tudjuk értelem-szerűen feleleveníteni a több száz éves, sőt több évezredes küldetéstudatot.

Fentebb említettük, hogy az egyik legősibb nemzeti szimbólumunk a kettős kereszt. Mellőzzük a vitás kérdést, hogy a koronát II. Szilveszter pápa küldte volna első királyunknak térítői buzgalmát méltányolva, de hogy ő kapta először az apostoli királyi címet, az elfogadott tény. Ennek a szimbóluma pedig a kettős kereszt, mert a pápák már ekkor hármaskeresztet használtak. Ez még akkor is úgy van, ha a kettős kereszt királyi jelvényként való alkalmazása ebben az időkből nem bizonyítható. Mindazonáltal a kettős kereszt hosszú évszázadokon át a magyar küldetéstudat egyik kiemelkedő szimbólumává vált. A XVI. század elején, amikor Werbőczy István összefoglalta a magyarországi szokásjogot *Hármaskönyvében*, ő is úgy vélekedett, hogy a kettős keresztet mint apostoli jelvényt Szent István a keresztény egyház szervezésére kapta. Ezt a huszadik századi tudósok közül sokan tévesnek tartották, ugyanúgy, mint az 1360 körül Kálti Márk által írt *Képes krónika* adatait: Szent

István királyt koronázása után az is következetesen kettős kereszt zászlóval és címerrel ábrázolja. Nem elegendő bizonyíték az akkori történelmi emlékezet frissessége? Világi használatban ez az apostoli jelvény a középkorban mint politikai szimbólum jelenik meg. Míg a keresztény egyház szimbolikájában a püspököt egyágú kereszt illette, az érsek – *archiepiscopus* – jelképe a kettős kereszt volt, politikai értelemben főkirályságot (*archiregnum*), az összes többi királyság (*regnum*) közt az élenjárót jelentette.

A magyarok már rövidebb idővel a hon(vissza)foglalás után kiérdemelték Európa nagyhatalmainak a tekintélyét: például a 907-es pozsonyi csata, amelyben Árpád hadai tönkretették Nyugat-Európa egyesített hadait, vagy amikor III. Henrik német-római császár 1051-ben harmadszor is megtámadta Magyarországot, I. András királyunk csúfosan menekülésre kényszerítette. Akkor még az uralkodó, legyen az fejedelem vagy koronás király, nagyon is tudatában volt küldetésének a nemzet élén, és ezt ki tudta terjeszteni a nemzet egészére.

A magyar küldetéstudat a kettős kereszt jegyében

A kettős kereszt mint a magyar államnak és uralkodójának szimbóluma Szent László király ábrázolásaiban jelenik meg, bár ezek minden bizonnyal későbbi eredetűek. Nyitra vármegye címerének központi motívuma a kun harcosra le-sújtó Szent László király (1077–1095), kezében a címerpajzzsal. De mivel a történeti esemény nagyon távol van Nyitrától, feltételezhetjük, hogy ez ugyanúgy, mint Nyitra város címere, amelyen Szent László erős karja tartja a kettős kereszt zászlót, inkább rejtett módon való utalás László király nagyapjára, a megvakított Vazulra. A két címet a szlovák heraldikusok is megtartották, azzal a különbséggel, hogy szerintük a kettős keresztet a IX. század két nagy hittérítője, Cirill és Metód hozták volna a „morva-szlovien” uralkodók számára, és ez került Magyarország címerébe.¹⁴ Nyitra és környéke ugyanis mint a korai szláv hatalmi központja él mai napig a szlovák történelmi tudatban. Ebben az esetben

¹⁴ Ez annyira beivódott a köztudatba, hogy az első bécsi döntés utáni visszacsatolás emlékére kiadott A visszatért Felvidék 1918–1938 című kötet címlapján is a zöld színű hármaskereszt halmon álló kettős kereszt címer látható mint a Felvidék címere.

egy hamis mítosszal van dolgunk, amely a szlovákság történelmi tudatát befolyásolja, ami nem is lenne baj, ha ez a kettős kereszt segítené a két nemzet egymásrautaltságát.

Magyarország mint Európa védőbástyája

A kettős kereszt mint királyi jelvény először III. Béla király (1172–1196) pénzein fordul elő, kezdetben még pajzs nélkül, később pajzsba foglalva, lebegő helyzetben. Ő az egyik leghatalmasabb uralkodónk, még ha keveset is tudunk róla. Ő neki jutott az a történelmi szerep, hogy a Magyar Archiregnum és Bizánc között – mint az adott kor egyik jelentős civilizációs egysége között – a kapcsolatot szorosabbra fűzze. III. Béla fiatalabbik fia, II. András király (1205–1235) ismét szerepelteti a kettős kereszt címerpajzsot a pénzein. Uralkodása a magyar történelem egyik legnevezetesebb időszaka. Nevéhez kötődik az 1222-ben kiadott Aranybulla, de főleg a szentföldi V. kereszt hadjárat, amely az akkori világ egyik legkiemelkedőbb történelmi tette volt. Az ő szerepvállalása óta használták uralkodóink a *Jeruzsálem királya* címet. Utána fia, IV. Béla király (1235–1270) az, aki egyértelműen uralkodói szimbólumként használja a kettős keresztet. Ő is egy történelmi küldetést vállalt fel, és pedig az ország tatárjárás utáni újjáépítését. Ezért valóban megilleti őt a „második honalapító” cím. De valójában még egy fontos dolgot kell tevékenységéből kiemelni: az újabb mongol támadás veszélye arra készítette Bélát, hogy a pápának 1252-ben megírja híres „mongol levelét”, amelyben büszke öntudattal kihangsúlyozta, hogy a Duna „az ellenállás vize” – hic est aqua contradictionis. Itt jelentkezik első alkalommal és magyar király megfogalmazásában a magyarság további küldetésének tudata: a „**kereszténység védőbástyája**”, melyet a római pápák később magukévá tettek.¹⁵

Az Árpád-ház fiúágon való kihalása után I. Károly Róbert király (1310–1342) kerül a trónra. Ő, mivel bár női ágon, de ugyancsak Árpád-házi leszármazott volt, az Anjouk liliomos címere mellett már az Árpád-házhoz való tartozást kihang-

súlyozó vörös/ezüst vágott pajzsot használta. Nála is tovább élt a kettős kereszt, egyrészt a királyi pecséten, másrészt az 1326-ban létrehozott Szent György Lovagrend címerében. A lovagrend elsődleges feladata a királyi család védelme mellett a Szent Korona őrzése is volt. I. Károlynak az ország felvirágoztatása mellett sikerült egy közép-európai együttműködés alapjait is leraknia, hiszen 1335-ben a visegrádi királytalálkozón kibékítette egymással János cseh és Kázmér lengyel királyt. Így lett a kettős kereszt egy további történelmi küldetésnek, a közép-európai együttműködésnek a szimbóluma. Fia, I. (Nagy) Lajos folytatta apja országfejlesztő tevékenységét. Aktív külpolitikájának köszönhetően Magyarország valódi európai nagyhatalommá vált. Szimbolikus jelentősége van annak a ténynek, hogy koronázása utáni első útja – amellyel kinyilvánította uralkodói küldetését is – Nagyváradra, Szent László lovagkirály sírjához vezetett, ahol felidézte mindazok emlékét, akik vérüket ontották a hazáért. Uralkodása alatt a Magyar Királyság nemcsak európai nagyhatalommá vált, hanem kulturális központtá is szeretne volna megtenni – ezért 1367-ben Pécssett megalapította az egyetemet. Politikai nagyságát erősítette az 1370-ben létrejött perszonális unió Lengyelországgal, a térség másik fontos államával. Így a lengyel királyi trónt is magáénak tudhatta. A hármass halmon álló kettős kereszt, amely ott van pecsétjének a hátlapján, már az Anjouliliomoknak az előterébe kerül, kihangsúlyozva keresztény királyi elkötelezettségét. Ebben a viszonylatban említjük, hogy leánya, a később szentté avatott Hedvig (Jadwiga) lengyel királynő uralkodóként ült a lengyel trónon, és Jagelló II. Ulászló feleségeként, mint litván nagyhercegnő, nagyban hozzájárult a litvánok keresztény hitre való térítéséhez.

A folyamat, amely Árpáddal elkezdődött, és folytatódott ivadékaival, tehát valójában I. Károly és Nagy Lajos alatt bontakozott ki. A Magyar Archiregnumot ekkor már Európában az „országok királynőjeként” tisztelték. Tovább érlelődött ez Luxemburgi Zsigmond, majd Hunyadi Mátyás korában, de a tragikus hanyatlás a mohácsi vermezőre vezetett. Azonban a kettős kereszt to-

¹⁵ Ezt a megfogalmazást használja 1440-ben I. Jagelló Ulászló is koronázásakor a magyar királyi esküjében.

vábbra is az ország címerében ékeskedett, emléke tovább élt napjainkig, nyugtalanított, lelkiismeret-vizsgálatra késztetett, ösztökelte a politikai elitet küldetésünk újrafogalmazására.¹⁶

Magyar küldetés a nemzet nagyjainak megfogalmazásában

Voltak ugyan próbálkozások a Habsburg-uralom alatt is a magyar küldetés megfogalmazására és átültetésére a gyakorlatba, de ezek nem érték el a kellő eredményt, és sokszor tragikus végbe torkolltak. Már a nagy Comenius az elfeledett politikai beadványában, amelyet II. Rákóczi Györgynek írt, megfogalmazta, mit kell tenni az uralkodó elitnek, hogy a nemzet valóban „boldog” legyen.¹⁷ Néhányan már előtte vagy később igyekeztek valami hasonlót célul kitűzni, hogy a nemzet valóban felemelkedjen. Sőt, párhuzamosan a Habsburg-pártoló és Habsburg-ellenes oldalon sokszor a művészetek, a tudományok, a politika és a hitviták szókinccsel fejezték ki mindazt, amit a mai szóhasználatból így fogalmazhatnánk meg: **értelmesen közvetíteni Kélet és Nyugat között, és ezen belül egyeztető fórummá lenni a különböző társadalmi, etnikai és vallási csoportok között, kialakítani egy hatásos együttműködést a magyar nemzet és a többi Kárpát-medencei néptömörülések javára**, úgy, hogy ezek valóban magyarnak, hungarusnak számítsanak, még akkor is, ha vérségileg nem tartoznak a gens Hungarorum részébe. A legnagyobbak közül megemlíthetjük pl. gróf Esterházy Miklóst, aki nádorként sok engedményt kicsikart az ország védelmében, mi több lemondással fenyegette a bécsi kormányt, ha nem teljesíti a nemzet kívánságait. Ő és családja kései leszármazottai meg voltak győződve arról, hogy küldetésük: kibékíteni a nemzetet és az uralkodóházat. Kortársával, gróf Zrínyi Miklóssal, a költővel és hadvezérrel és Bethlen Gábor fejedelemmel együtt dolgozott a nemzet felvirágoztatásán, de ugyanebben a szerepben említhetjük

Pázmány Péter bíboros érseket is, aki megértette az erdélyi fejedelmek nemzetileg elkötelezett politikáját, világosan látta, hogy rendkívül fontos a magyar nemzet fennmaradása és további fejlődése számára, hogy a független Erdély, még ha török támogatásra is szorul, továbbra is magyar nemzeti politikát folytasson, „mert ha ezt nem teszi, akkor gallérunk alá pök a német”! De ide sorolhatjuk akár Thököly Imrét és főleg a nagyszágos fejedelmet, II. Rákóczi Ferencet, aki élete legszebb éveit áldozta a nemzetért, mert annak szabadságát mindennél fontosabbnak tekintette. Ugyancsak meg kell említenünk a reformkorszak és az 1848/49-es forradalom és szabadságharc zászlóvivőit Széchenyin, Petőfin és Kossuthon keresztül egészen Deákiig, még akkor is, ha ő valamelyest más eszmeiséget képviselt.

Küldetésünk kérdései Trianon tükrében

A nemzet Trianon utáni földarabolása szükségessé tette az elcsatolt területeken, sokszor megalázott sorban élő közösségek küldetésének a megfogalmazását is – ez azonban gyakran hiányzik! A XX. század '90-es éveinek elején kezdtek mindinkább elterjedni azok a naiv elképzelések, hogy az Európai Unióba való belépésünkkel a népek és nemzetek közötti feszültségek automatikusan megszűnnek, mi több a „felzárkózás Európába” jelszava már csaknem a nemzet küldetésének összetevője lett. Azonban az európai egységesülési folyamat csak tovább fokozta ezeket az ellentéteket – Európa etnikai és kulturális arculata, főleg a növekvő illegális migráció következtében, nagyban megváltozott. Nagyon hamar bebizonyosodott, hogy az európai egységesülés nem más, mint egy hamis alapokra épített rémálom.

A fentiekkel kapcsolatban szükséges hangsúlyoznunk azt a gondolatot (és tényt), hogy Európa nem egyöntetű kulturális és civilizációs egység. Sőt, földrajzi értelemben Európa nem is létezik, csak Eurázsia. Mind a múltban, mind manapság

¹⁶ A későbbiek során a kettős kereszt eljut más országokba is – Báthory István lengyel királyként saját címerébe veszi Litvánia nagyhercegségének egyenes szárú kettős keresztjét, amely azonban a már említett Nagy Lajos király leánya, Hedvig által került Litvánia címerébe. Ugyancsak az Anjouk révén került a kettős kereszt Franciaországba, ahol lotharingiai keresztként vált ismertté. Évszázadokkal később, 1940-től De Gaulle tábornok Nemzeti Ellenállási Bizottságának a jelvényeként is ezt a lotharingiai keresztet választotta.

¹⁷ Bővebben: Csámpai Ottó: Comenius újrafelfedezése. Budapest, Heraldika Kiadó, 2020, 89–145. old.

sok itt élő gondolkodó (és politikus) sorakozott fel a kelet-európai vagy a nyugat-európai kultúra és civilizáció mellett. Ehhez hozzá kell adni azt, amit az egyik méltatlanul mellőzött gondolkodónk írt le még a XX. század '60-as éveiben. Azt, hogy a nagy Eurázsia masszív nyugati félszigetén létezik egy kb. 1000 km-es sáv, amelyet két függőleges választ el Kelettől, ill. Nyugattól. Az egyik vonal Königsberg (Kalinyingrád) környékéről indul, és valahol a Dnyeszter-torkolat mélyén, Odesszánál éri el a Fekete-tengert – ez a vonal jelenti az említett sávnak a keleti szegélyét. A másik – a nyugati Stettintől az Adriai-tenger északi csücskén levő Triesztig terjed.¹⁸ Ennek a sávnak a jellegét hagyományosan a két, paradigmikusnak tekintett területhez viszonyítva szokták meghatározni. Jól mutatja ezt az egyik német elnevezés „Zwischeneuropa” – Köztes-Európa. A földrajzilag kis államoknak és nemzeteknek, amelyek ebben a sávban fekszenek, két nagy közös lidércnyomása van: Németország és Oroszország. Ez 2022-ben, az orosz–ukrán konfliktus után még erőteljesebben kibontakozott, függetlenül attól, hogy melyik állt az egyik vagy másik fél mellé. Sokak számára ez a nemzetek és államok halmaza kulturálisan Kelet-Európa, míg mások Nyugat-Ázsiáról beszélnek. Az említett történetfilozófusunk ezt a sávot, amelynek szerves része a Kárpát-medence is, poetikusan így jellemezte: „Valahol e két vonal közötti sáv belsejében végződik a gótika és kezdődnek a hagymakupolák. Valahol itt záródott le a páncélos középkor európai lovagvilága és valahol itt kezdődtek a háremek. Valahol itt tűnik el az abbé és hallgat el a hegedű és valahol e kettő között jelenik meg a pápa és kezd ciripelni a balalajka.”¹⁹

Sajnos, manapság az összekuszált nemzet-tudatunk törvényszerűen a negatív gondolkodás felé vezet, mivel már az elért sikereket sem tudjuk pozitívan értékelni. Nemzetünk bizonyos rétegeinek magatartása az örökösen elégedetlen és panaszkodó betegéhez hasonlít, és ez sajnos egyre inkább meghatározza a magyarság további részének a gondolkodását és lelki beállítottságát. Annak ellenére, hogy a Kárpát-medencében élő magyar nemzetrészek körében vannak közösségek, melyeknek már hagyományosan

példamutató öntudatuk van (pl. a székelyek, akik Tamási Áron szavaival élve, olyanok, mint a magyarok, csak még olyanabbak), mégis ezeket a feladatokat, szerepeket, vagyis küldetésüket nem tudják mindig felismerni, tudatosítani, sőt megfogalmazni sem. Létezik tehát egy bizonyos fokú identitászavar. Sokszor a többségi nemzet fogalmazza meg, hogy mit vár el a másik nemzettrésztől, ez pedig megelepszik azzal a megfogalmazással, hogy küldetése: a kisebbségi sors vállalása (?).

De emellett van egy erényünk is: éspedig az **emberség** mint filozófiai-etikai álláspont, amelyben központi helyet foglal el az ember, annak méltósága, jóléte, valós igényei és érdekei. Az emberséghez, a humánumhoz tartozik az, hogy évszázadokig valóban a keresztény Európa védőbástyája voltunk a betolakodó idegen kultúra és vallás ellen, de ugyancsak emberségünk jele, hogy próbálkoztunk közvetíteni Nyugat és Kelet között, ami sokszor véráldozattal is járt. És most a XXI. század első felében védjük a civilizációt attól az erkölcsi nihiltól, amelyben az egyedi, páratlan európai kultúrák feloldódnak egy univerzális, szürke, zavaros kuszaságban, egyfajta kultúranélküliségben. Ezért a küldetésünk: Kiterjeszteni ezt az emberséget az egész emberiségre!

Ahhoz, hogy érvényesíteni tudjuk azokat a gondolatokat, amelyek a küldetéstudat szerves részét alkotják, szükséges néhány alapfeltételt teljesíteni:

1. az Istenben való hit. Ennek az intézményszerűített megnyilvánulása pedig a vallás. Minden vallás a szent dolgokra, a közösségben élő emberek végső kérdéseire vonatkozó hitek és gyakorlatok egységes rendszere. Az ember számára végső kérdéseknek számítanak az olyan kérdések, mint a honnan jövünk, miért létezőnk, hová megyünk, mi az élet értelme, miért szenvedünk, van-e élet a halál után. A válasz ezekre a kérdésekre feltételezi az Istenben való hitet. Egyben olyan szellemi áramlat, amelynek bizonyos követelményeknek eleget kell tennie: kifejtett és lehetőleg jól érthető nyelvezetten dokumentált elképzelések a világ keletkezéséről, ezenkívül olyan élő és valós társadalmi közeget

¹⁸ Padányi Viktor: Egyetlen menekvés. Budapest, Gede Testvérek Bt., 1995, 23. old.

¹⁹ Uo., 23. old.

kell nyújtania a nemzet tagjainak, amely megvédi az életüket a külső negatív hatásoktól, elősegíti a társadalmi együttélést, erősíti az együvé tartozás élményét. A magyarság számára a kereszténység a meghatározó vallás még akkor is, ha történelmünk során a keresztény–keresztyén szókétfős a magyar kultúra vallási megoszlásának a jelévé is vált.

2. az összefogás szükségessége. A szétválás már csaknem a magyarság jellemhibájává vált, aminek történelmünkben többször beláthatatlan következményei voltak. A mellérendelő elv (Karácsony Sándor) alkalmazása során, főleg ott, ahol több vezéregyéniség találkozik, kialakulhatnak olyan helyzetek, hogy nehéz megtalálni a közös álláspontot. Ezért válságos időszakokban szükség van a központi akaratra.

3. az önazonosságunk megőrzése. Az önazonosságunk már nemcsak az elcsatolt nemzetrészekben veszélyeztetett, hanem a magyar állami keretek között élő nemzet tagjainál is. Amint azt a bevezető sorokban hangsúlyoztuk, legnagyobb szerepe a nemzeti önismeretnek van, s ezen belül főleg a nemzeti múltunk valós megismerésének.

4. A családok egészséges szerepének megőrzése. Addig erős a nemzet, amíg erősek a családok! Ez a tézis főleg a család hagyományos funkcióinak betöltéséből ered. Változó világunkban ezek a funkciók állandó átalakulásban vannak, mi több egyes funkciók elsorvadnak. Ez befolyásolja a családok tevékenységét, kultúráját, norma- és értékrendszerét. A társadalmi és gazdasági változások is kedvezőtlenül hathatnak a család funkcióinak működésére, főleg a biológiai, reprodukciós funkcióra, a gondozási feladatok ellátására, amelyet a szülők sokszor áthárítanak más intézményekre (bölcsőde, óvoda, iskola). Az egészséges családoktól távol álló idegen ideológiák (gender) beszívargása veszélyezteti a nevelési, szocializációs feladatok ellátását, veszélyezteti a biztonságot nyújtó családi környezetet.

Visszatérve a küldetésstudathoz, minden társadalmi és közösségi szerepnek legalább há-

rom fontos mozzanata van: környezetünk elvárásai velünk szemben, saját elképzeléseink a szerepvállalásunkról és nem utolsósorban a szerepkör valós teljesítése. Összegezve tehát: A nemzetnek mint küldetésközösségnek lényegi tartalma ezeknek a szerepeknek a tudatosítása, az a meggyőződés, hogy az emberiség elvárja a teljesítésüket.²⁰ Nemzetről akkor beszélhetünk, ha már nemcsak az egyén felelős a közösségnek, hanem a közösség is felelős, de az egész emberiségnek.

Bár a nemzet küldetése benne foglaltatik a különböző (kormány)programokban, szükségszerű lenne a különböző történelmi időszakokban ezt úgy megfogalmazni, hogy a széles néprétegek számára is érthető és főleg mobilizáló erejű legyen. A mai helyzetben, amikor Európa népeit az ukrán–orosz konfliktus kapcsán egy újabb véres háború fenyegeti, példa erre Orbán Viktornak, Magyarország miniszterelnökének küldetésünk explicit módon való megfogalmazása: „*Kimaradni a háborúból és a béke szigeteként megőrizni Magyarországot. Ez a mi küldetésünk.*”²¹ És egy hónap múlva már az egész világ feszülten figyelte, ahogy mindkét harcoló fél legmagasabb vezetőjével tárgyal a békét megteremtő lehetőségekről, és találkozik a világ nagyhatalmainak vezetőivel, hogy ezt a küldetést valóra váltsa. A magyarok igazságát, ha nem is az egész világ, de legalább Európa igazságává kell tenni!

Tehát következtetésképpen, a nemzet küldetése legalább három oknál fogva szükséges és időszerű mind az elméleti szakemberek, mind a politikai gyakorlat számára: 1. főleg azért, mert sokan borúlátóan figyelik a körülöttünk zajló eseményeket, melyekbe csaknem genetikai információként épültek bele a „magyarságnomóritó” törekvések. 2. ugyanakkor a nagyobb geopolitikai egységek kibontakozásában is benne rejlenek a veszélyek, amelyek a magyar szellem és etnikum nyomtalan eltűnéséhez vezethetnek. 3. mint a herderi jóslat, úgy üldöz az intés, amelyet a XXI. század küszöbén néhányan megfogalmaztak: „*Merjünk kicsik lenni!*” Mert ha valóban jelentéktelen kis nemzet vagyunk, akkor

²⁰ A társadalmi szerep nem teljesen azonos a vakon teljesített feladattal. Míg a feladatokat egyfajta külső nyomásra teljesítjük, a szerepeket bizonyos módon eljátsszuk, mint a színész a színpadon. A társadalmi szerep nem más, mint bizonyos elvárások összessége, viselkedési minta, amely szorosan összefügg az adott személy vagy csoport társadalmi helyzetével.

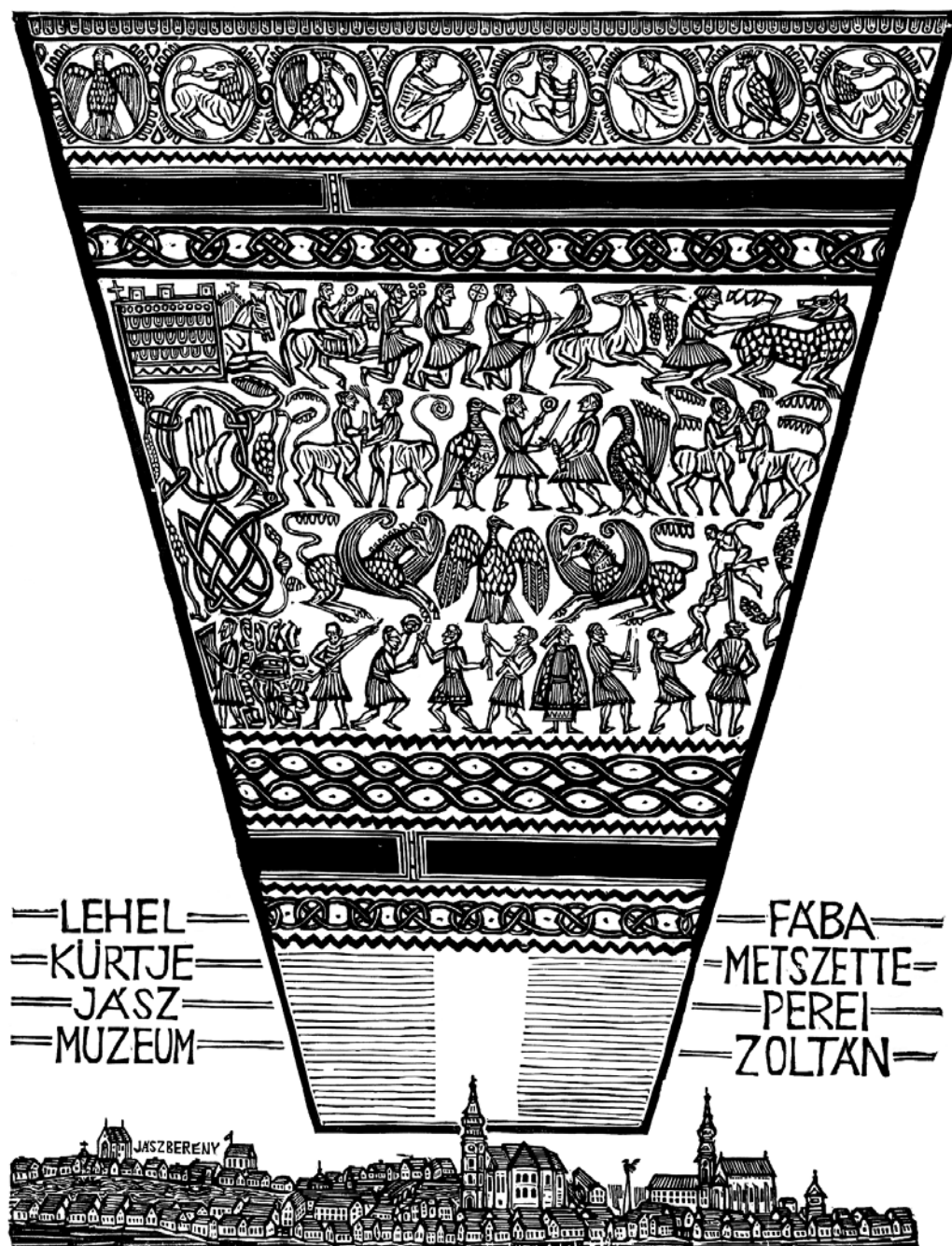
²¹ Orbán Viktor beszéde a Békemeneten – Orbán Viktor (miniszterelnok.hu)

felmerül a kérdés, hogy mitől vagyunk fontosak az ellenségeinknek. Miért olyan fontos minden évszázadban legalább egyszer lefejezni, börtönbe juttatni, száműzetésbe kényszeríteni a nemzet kiválóságait?

Valószínűleg a fordítottja érvényes: A valódi kultúra hordozói, adományozói vagyunk! Ezért kell

a hatalmon lévő népeknek mindenáron igazolniuk a kultúrfölényüket. És épp emiatt fontos újra meg újra feleleveníteni küldetésstudatunkat, hiszen nekünk itt nemcsak fennmaradni és túlélni, nemcsak meddő nyilatkozatokat tenni, hanem Széchenynek, a méltán nevezett legnagyobb magyarnak a szavaival élve – „alkotni, teremteni kell!”²²

²² Széchenyi István levele Kovács Lajoshoz. 1846. május 6. In: Gróf Széchenyi István levelei III., Budapest, Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. Társulat, 1891, 397. old.

Lehel kürtje